

Проект Кримінально-процесуального кодексу України – рух до Європи

Шулік І., студентка групи Ю-84

Науковий керівник – Ільченко О.В., викладач кафедри права СумДУ

9 лютого 2012 року український Парламент прийняв за основу законопроект "Про проект Кримінально-процесуального кодексу України" № 9700, ініційований Президентом України. На разі документ обговорюється та допрацьовується [1, с.12]. За словами В.Швеця, уже надійшло близько 3000 поправок, які умовно можна розділити на 3 групи. До першої віднесено пропозиції, які фактично повертають кримінальний процес до наявної системи, до другої - ті, за допомогою яких намагаються європеїзувати кодекс і створити західну правову модель. Третя група пропозицій спрямована на вдосконалення проекту з урахуванням реальної ситуації та менталітету українців [2, с.13]. Та що ж чекає на українців після його прийняття?

Як відомо, чинний КПКУ був введений в дію ще в далекому 1961 р., що, безумовно, свідчить про його невідповідність сучасним потребам суспільства та держави. Понад 150 разів вносились зміни до чинного КПКУ, найбільші були внесені Законом України від 21.06.2001 р.

І щоб підготувати новий Проект Кримінально-процесуального кодексу було здійснено вісім спроб, та більшості з них бракувало чіткої концепції оновлень кримінального процесу, які могли б забезпечити його відповідність міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини з одного боку та ефективну роботу правоохоронних органів з іншого.

Проте стимулом до реформування Кодексу стала можливість підписання довгоочікуваної угоди щодо вступу України в Європейський Союз, і держава взяла на себе зобов'язання прийняти новий КПКУ. На даний час майже в один голос міжнародні експерти критикують чинний Кодекс, вони стверджують що «нині діючий в Україні процес занадто бюрократичний, що займає багато часу, в якому власне судове засідання займає дуже малу роль та має авторитарний характер. Практично повна відсутність змагальності, усунення сторони захисту від участі у збиранні та фіксації доказів, відсутність ефективних гарантій належного судочинства, надмірність та нерегульованість повноважень прокуратури, яка відповідає переважно за забезпечення законності, а не за проведення розслідування. Великий акцент ставиться на відсутність судового контролю за діяльністю слідчих органів та міліції, тиск щодо винесення обвинувального вироку та залежність суддів, порушення демократичних стандартів щодо остаточності судового рішення та поваги до суду.» [1, с.12].

В Адміністрації Президента цей законопроект охарактеризували як революційний у багатьох процесуальних аспектах. На думку представників Адміністрації, ухвалення КПКУ в новій редакції є зобов'язанням України перед Радою Європи. Крім того, документ нібито пройшов три експертизи Ради Європи та увібрав понад 90% зауважень і поправок європейських експертів.

Серед переваг слід виокремити дебюрократизацію досудового провадження, яка полягає, зокрема, у відмові від стадії порушення кримінальної справи. На практиці в межах процедури розслідування слідчі витрачають 90% часу на підготовку процесуальних документів замість безпосереднього проведення слідчих дій і пошуку винних у скоєнні злочину. Також суттєвим прогресом є відмова від інституту повернення справи на додаткове досудове слідство, оскільки ця процедура порушує презумпцію невинності осіб.

На думку авторів, якщо Кодекс буде прийнятий, поменшає випадків безпідставного затримання підозрюваних громадян, адже документ передбачає процедуру схвалення судом попереднього рішення про затримання.

Також передбачається із запровадженням КПКУ буде скасовано порушення кримінальної справи. Щойно правоохоронці отримають заяву про злочин або виявлять його самі, вони мають внести інформацію про це до Єдиного реєстру досудових розслідувань, як одразу ж почнеться розслідування, без процедури порушення кримінальної справи. Терміни процедури розслідування залишаться без змін. Щодо вироків, то вони будуть лише двох видів: обвинувальні та виправдовувальні. У даному Кодексі зрівняють права захисників та обвинувачення. Адвокати і слідчі отримають однакове право збирати докази і представляти

їх суду. Що є доказом, а що ні, вирішуватиме суд. Допуск до участі в суді отримають лише адвокати, які матимуть відповідні свідоцтва.

Буде створений Єдиний реєстр правозахисників, це означає, що припиниться практика, згідно з якою захисником обвинуваченого може виступати будь-хто, навіть його родичі. Щодо новелли запровадження кримінального документа, то існуватиме поняття "угода з правосуддям", а саме якщо обвинувачений надасть слідству всі факти, необхідні для розкриття злочину, то суд може йому офіційно пом'якшити покарання.

Революційними можна назвати норми, що дають можливість укласти угоди між потерпілим та обвинуваченим про примирення. Цей елемент відновного правосуддя дозволить більшою мірою враховувати інтереси потерпілої сторони. Укладання ж угод між прокурором та обвинувачуваним про визнання винуватості дозволить істотно заощадити час і ресурси органів досудового розслідування й суду і сприятиме зменшенню застосування до громадян репресивних заходів кримінально-правового характеру [3, с.36].

Запроваджується і домашній арешт, він буде супроводжуватися електронними браслетами, які сигналізуватимуть про місце перебування підсудного. Також, як додаткова міра буде передбачене вилучення закордонного паспорту. Також у судах приборкуватимуть клітки з металевих жердин і встановлять бар'єри з органічного скла.

Переваг у Проекті майбутнього Кодексу достатньо, проте слід звернути увагу і на суттєві недоліки які також в ньому містяться і мають не менше значення. Так, наприклад, попри конституційну норму автори Закону твердо відмовляються від суду присяжних. Та натомість запроваджується імітація інституту народних засідателів, який при розгляді справ щодо довічного ув'язнення складатиметься із двох професійних суддів і трьох присяжних. Це дуже скидається на радянську модель суду, до складу якого входять професійні судді та народні засідателі, тільки тут народних засідателів підмінено присяжними. Такий склад суду присяжних та його повноваження не мають нічого спільного з судом присяжних, який існує в деяких європейських країнах та в Російській Федерації [3, с.36].

Та враховуючи вкрай малу довіру до нинішньої української судової влади, запровадження повноцінного суду присяжних могло б, зокрема, збільшити прихильність до неї суспільства та підвищити рівень довіри до органів правосуддя. Але, зважаючи на текст законопроекту, цього не відбудеться [1, с.12].

Також ще одним недоліком можна вважати нечіткий розподіл повноважень між слідчими та прокурорами. По суті, законопроект передбачає наділення органів Міністерства внутрішніх справ та прокуратури невластивими їм з погляду європейської практики повноваженнями. Так, згідно з новим проектом КПКУ слідчі мають право визначати певні факти як докази, складати обвинувальні акти, контактувати із судом шляхом подання клопотань, здійснювати виклики та примусові приводи підозрюваних для проведення слідчих дій тощо. Проте перераховані повноваження мають реалізовуватися виключно прокурорами або судовими органами. А завдання та обов'язки слідчих мають обмежуватися збиранням необхідної інформації про вчинення правопорушень і причетних до цього осіб. Позитивним, на погляд деяких авторів, є віднесення слідчого до сторони обвинувачення у кримінальному процесі. Такі норми усувають ваду чинного КПК, відповідно до якого слідчий має збирати докази як із боку обвинувачення, так і з боку захисту, хоча де-факто слідчі були змушені перебувати на боці обвинувачення і їх розслідування завжди мало обвинувальний характер [4].

Очевидним недоліком законопроекту є залишення без змін доказового права. Річ у тому, що в проекті є положення, згідно з якими слідчий або прокурор має право "оцінювати докази". У європейській практиці докази можуть бути надані лише в суді, а на досудових стадіях може йтися лише про відомості. Запровадження аналогічної норми в новій редакції Кодексу позбавило б працівників міліції сенсу застосовувати тортури, необґрунтовані затримання та інші види маніпуляцій із метою отримання зізнавальних свідчень та "вибивання" потрібних доказів.

Новий КПКУ має насамперед відповідати демократичним критеріям і моральним принципам.

Безперечно, факт завершення роботи над проектом нового КПК, винесення його на обговорення та подання на експертизу до Венеціанської комісії матиме позитивні результати для України [1, с.12].

Список використаних джерел

1. Вітак О., Новий Кримінально-процесуальний кодекс України. Шлях реформи / О. Вітак // Правовий тиждень. – 2012. - № 10-11. – с.12.

2. Кім Ю., Вісімдесят відсотків поправок до нового КПК вже опрацьовано /Ю.Кім//Закон і бізнес. - 2012.- № 10.-с.13.

3. Оніщук М., Проект нового КПК України - рух у правильному напрямку / М. Оніщук // Дзеркало тижня. Україна. – 2011.- № 28. – с.36.

4. Новини Міністерства юстиції України. Мін'юст оприлюднив проект Кримінального процесуального кодексу України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/35980>.